

СЛУЖБА ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ КОРОЛІВСТВА БЕЛЬГІЯ ПРО ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Паливода В. О., *центр зовнішньополітичних досліджень НІСД*

Розглянуто основні положення відкритої частини звіту Служби державної безпеки Королівства Бельгія за 2023 р.

Висновки

1. Агресивна неоімперська політика Росії на міжнародній арені змушує спеціальні служби країн Західної Європи переглядати пріоритетність напрямів своєї діяльності та зміцнювати свій кадровий потенціал.

2. У контексті наближення виборів до Європарламенту, а також федеральних, регіональних і місцевих виборів (червень 2024 р.), безпекові органи Бельгії прогнозують посилення дезінформаційних кампаній та інших спроб іноземного втручання з метою впливу на процеси ухвалення рішень як на рівні однієї країни, так і всього континенту.

Загальна безпекова ситуація

У січні 2024 р. Служба державної безпеки (далі – VSSE¹) Королівства Бельгія оприлюднила відкриту частину звіту про свою діяльність за минулий рік². У передмові до звіту в. о. генерального адміністратора VSSE Ф. Бостін зазначила, що кілька років тому для бельгійських спецслужб існував лише один абсолютний пріоритет – терористична загроза з боку прибічників джихадизму. Проте після повномасштабного вторгнення Росії в Україну ситуація кардинально змінилася, і для Європи настала нова Холодна війна. Масове видворення офіцерів російської розвідки, які працювали під дипломатичним прикриттям, безсумнівно, значно послабило здатність РФ діяти на континенті. Така ситуація спонукала Москву переглянути підхід до своїх операцій в Європі й посилити роботу з агентами впливу, що ставить перед європейськими спецслужбами нові виклики.

¹ Скорочена назва Служби державної безпеки від Veiligheid van de Staat (нідерл.) (Belgian State Security – VSSE).

² VSSE здійснює функції зовнішньої розвідки, контррозвідки, боротьби з тероризмом, забезпечення внутрішньої безпеки, охорони державної таємниці; підпорядкована Міністерству юстиції.

Шпигунство та контррозвідка для VSSE ніколи повністю не припинялися, а сьогодні вони знову опинилися в центрі уваги. Окрім таких державних суб'єктів, як Росія та Китай, які намагаються закріпитися в Бельгії та сіяти незлагод у суспільстві за допомогою поширення дезінформації, VSSE також зазначає втручання у вітчизняний політичний простір інших держав. Такі держави не обов'язково вороже ставляться до Бельгії, але вони здійснюють таємну розвідувальну діяльність з метою просування власних інтересів. Одним із таких прикладів є втручання в роботу Європейського парламенту.

Терористична загроза також зовсім не зникла. Так, за останні два роки у VSSE знову зростає кількість справ за ознаками тероризму, який виявляється в нових формах. Централізовані організації поступилися місцем терористам-одинакам і неструктурованим мережам на закритих дискусійних онлайн-каналах, учасники яких спонукають один одного до вчинення злочинних дій.

У нових геополітичних умовах VSSE доводиться вирішувати й інші проблеми. Російське вторгнення в Україну сприймається як попередження: не можна Бельгії ставати занадто залежною від непостійних іноземних гравців. Тому нині VSSE уважно перевіряє прямі іноземні інвестиції в критичні сектори економіки³.

Поряд із активізацією спецслужб Росії, у VSSE зазначають, що розвідувальні органи Китаю і далі є дієвим інструментом зовнішньої політики та дипломатії Пекіну. Особливий інтерес для них становить позиція Бельгії як країни, що приймає інституції НАТО та ЄС. Також розвідку цікавить інтелектуальна власність бельгійських компаній. VSSE виявила, що хакери, пов'язані з КНР, мають намір викрасти їхні економічні секрети. Бельгія також привертає інтерес китайських промислових гігантів, оскільки є важливою країною для виходу на європейський ринок. Тому VSSE намагається інформувати відповідні структури про ризики ведення бізнесу з Китаєм. Насамперед VSSE звертає увагу на можливості розвідки КНР примусити до співпраці китайські компанії, засновані в Бельгії.

Демократія і дезінформація: проблеми протидії

Аналітики VSSE наголошують, що дезінформація є привабливою зброєю для тих, хто прагне приховано впливати на процеси ухвалення політичних рішень, посилювати напруження у суспільстві, підірвати довіру до виборчої системи та демократичних інститутів. Витрати на таку діяльність та ризики, пов'язані з нею, – відносно незначні, але потенційний вплив (особливо, під час виборів) – високий. Боротьба з дезінформацією є одним із завдань VSSE, якщо вона використовується державними або недержавними суб'єктами з метою втручання у внутрішні справи країни, екстремізму чи підбурювання до тероризму, або коли вона становить

³ Така перевірка здійснюється Координаційним комітетом з питань розвідки та безпеки, який очолює представник VSSE.

загрозу демократичним основам суспільства. Водночас право на свободу слова є наріжним каменем демократії, тому VSSE не є поліцією думок⁴, службою факт-чекінгу⁵ чи мисливцем на тролів. Однак, якщо вітчизняні чи іноземні політичні гравці зловживають демократичними свободами для досягнення власних стратегічних цілей, VSSE доводиться втручатися.

У звіті VSSE зазначається, що боротися з дезінформацією самостійно не може жодна спецслужба. Вона є лише однією з ланок у ланцюжку такої боротьби. Важливу роль у підвищенні стійкості суспільства до дезінформації також відіграють освіта, ЗМІ та неурядові організації⁶. Завдання VSSE – виявити загрозу й активно інформувати щодо цього владу та партнерів.

Автори звіту зазначають, що статус країни, де розташовано більшість інституцій ЄС і штаб-квартира– НАТО, викликає підвищений інтерес до Бельгії з боку іноземних розвідувальних служб, які прагнуть отримати закриту стратегічну інформацію і намагаються маніпулювати певними процесами ухвалення рішень на свою користь. Щоб захистити національні інтереси Бельгії та її репутацію як приймаючої країни, VSSE приділяє особливу увагу запобіганню, виявленню та перешкоджанню спробам шпигунства та іноземного втручання.

Адаптація законодавства до змін в оперативній обстановці в країні

Наприкінці 2023 р. парламент схвалив новий Кримінальний кодекс, який розширив можливості VSSE у сфері контррозвідки. Кодекс дозволяє переслідувати шпигунську діяльність, метою якої є передача, розголошення чи отримання державної таємниці. Те саме стосуватиметься замаху на шпигунство та діяльності з підготовки до передачі державної таємниці. Також законодавчо визначено поняття «державна таємниця». Зазначений термін стосується не лише секретної, але будь-якої інформації, не призначеної для широкого загалу.

Крім того, до кримінальної відповідальності може бути притягнута особа, яка бере участь в іноземному втручанні з наміром вплинути на демократичні процеси ухвалення рішень (результати виборів, голосування в парламенті, укладання державного контракту). Така діяльність має відбуватися таємно (тобто, без відома бельгійської влади), з метою завдати серйозної шкоди національним інтересам.

У поточному році в Бельгії планують розробити пакет нормативно-правових актів щодо уніфікації положень роботи з кадрами, що стосуватимуться VSSE,

⁴ Йдеться про назву репресивного органу (англ. Thought Police) тоталітарної держави Океанії, описаної Джорджем Орвеллом у романі-антиутопії «1984».

⁵ Факт-чекінг (англ. Fact checking – перевірка фактів) – один із напрямів журналістського контролю, процес перевірки фактичної достовірності звітів і заяв, що викликають сумнів.

⁶ У цьому напрямі активно працюють створені у 2023 р. так звані фронт-офіси VSSE (підрозділи зв'язків із громадськістю).

цивільного персоналу Загальної служби розвідки і безпеки (далі – ADIV⁷) та Координаційного підрозділу аналізу загроз⁸. Ухвалення цих документів має запобігти нездоровій конкуренції між трьома службами в намаганні переманити до себе найкращих співробітників та сприятиме їхній ротации (у разі потреби).

Реорганізація спеціальних служб

Щоб ефективно протистояти різноманітним загрозам, з якими стикається Бельгія, VSSE об'єднала свої зусилля із ADIV у рамках Національного плану стратегічної розвідки. Однією з форм такої співпраці є Контртерористична платформа, яка зосереджена на протидії не лише тероризму, але й ідеологічному та релігійному екстремізму.

Починаючи з 2022 р., VSSE долучилася до боротьби з організованою злочинністю, зосереджуючись на тих її аспектах, які посягають на життєво важливі інтереси держави. VSSE також тісно співпрацює зі створеним у 2023 р. Національним офісом комісара з наркотиків.

VSSE має справу з потоком розвідувальних даних, що постійно зростає. Щоб контролювати цей потік (infobesity⁹) і обробляти інформацію точно, швидко й на основі об'єктивних критеріїв, VSSE довелося переглянути свої підходи. У червні 2023 р. затверджено нову модель розслідування, яка передбачає:

- більш чітку спеціалізацію роботи оперативних співробітників та аналітиків;
- об'єктивний підхід до процесу ухвалення рішень, упорядкування способів роботи та стандартизацію процедур;
- єдину оцінку вхідної інформації, яка ретельно перевіряється однією командою у стандартний спосіб за трьома критеріями: на який ступінь загрози вказує вхідна інформація, наскільки вона достовірна, які є варіанти розслідування.

Найближчим часом VSSE планує збільшити штат до 1000 співробітників¹⁰.

1 січня 2024 р. Національний орган безпеки¹¹ увійшов до складу VSSE на правах автономного підрозділу. Водночас у сфері боротьби з організованою злочинністю VSSE не має наміру підмінити функції своїх партнерів, таких як

⁷ Скорочена назва спецслужби від Algemene Dienst Inlichtingen en Veiligheid (нідерл.). ADIV підпорядкована Міністерству оборони Бельгії.

⁸ Передбачається, що зазначені нормативно-правові акти набудуть чинності 1 січня 2025 р.

⁹ Інформаційне перевантаження – термін, що описує труднощі розуміння проблеми і ухвалення рішень, спричинені надлишком інформації.

¹⁰ Протягом багатьох років штатна чисельність VSSE коливалася від 550 до 600 співробітників. Колишній глава спецслужби Я. Раес назвав її «європейським ліліпутом». Парламентська комісія з розслідування терористичних атак 2016 р. у Брюсселі та Завентемі дійшла висновку, що VSSE була надто малою, щоб мати змогу належним чином виконувати всі свої функції. У 2021 р. бюджет VSSE було значно збільшено, що дало змогу майже подвоїти її штат. Станом на 31 грудня 2023 р., штатна чисельність VSSE становила 908 співробітників.

¹¹ Аналог Департаменту охорони державної таємниці та ліцензування СБУ. Раніше це був колегіальний орган, який складався із представників дев'яти різних міністерств і відомств (VSSE, ADIV, МЗС, Федеральної поліції, Національного кризового центру, Міністерства мобільності і транспорту, Служби митних і акцизних зборів Міністерства фінансів, Міністерства економіки та Федерального агентства з ядерного контролю).

поліція та судова система. Наприклад, VSSE не матиме права видавати або вилучати сертифікати безпеки. Такими повноваженнями наділено Федеральну поліцію, яка ухвалюватиме рішення на основі перевірок, що проводяться нею спільно з VSSE та ADIV. Зі свого боку ADIV і надалі відповідатиме за захист секретної інформації в оборонній сфері.

Загрози внутрішнього екстремізму в Бельгії

Ще одним викликом для VSSE є розвиток загрози правого екстремізму. Терористичні прояви зазначених кіл походять переважно від поодиноких осіб і невеликих неформальних груп, які все більше підтримують ідеї акселераціонізму¹². Це явище швидко поширюється через онлайн-мережі. Серед груп акселераціоністів вітаються та заохочуються насильство і тероризм. Очікується, що хаос, який виникне, спровокує колапс суспільства та прискорить расову боротьбу, в якій переможе «біла раса».

Щодо лівого екстремізму, то у VSSE констатують, що останніми роками ліві екстремісти в Бельгії скоїли менше актів насильства, але вони все ще вважають насильство законним і навіть необхідним засобом досягнення власних цілей.

Міжнародна співпраця

Під час головування Бельгії в Раді ЄС у першій половині 2024 р. VSSE візьме на себе провідну роль у багатосторонній співпраці між європейськими спецслужбами, очолюючи на ротаційній основі одну з таких платформ – Контртерористичну групу¹³. Хоча, згідно з Лісабонським договором, національна безпека є виключною компетенцією кожної держави, спецслужби мають намір і надалі розвивати взаємний обмін інформацією.

¹² Акселераціонізм – набір ідей, що поєднує марксистські та реакційні концепції; спрямований на різке прискорення капіталістичного розвитку завдяки технологічним змінам, саботажу інфраструктури та інших соціальних процесів з метою дестабілізації існуючих систем і радикальної соціальної трансформації, так званого прискорення.

¹³ Контртерористична група є частиною неформального Бернського клубу, який об'єднує представників спецслужб 30 країн Шенгенської зони.